ДА УЧИМО ПУНИМ ПЛУЋИМА

ШКОЛЕ ЗА БОЉИ КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА

МОГУЋЕ ЈЕ...

укључивање младих у планирање квалитета ваздуха у општинама и градовима у Србији

Пројекат
„Школе за бољи квалитет ваздуха: мониторинг грађана засновано на грађанима, СТЕМ образовање и активизам младих у Србији"
Јун, 2023

Norway

unicef za svako dete

70 ГОДИНА СТАЛНА КОНФЕРЕНЦИЈА ГРАДОВА И ОПШТИНА САВЕЗ ГРАДОВА И ОПШТИНА СРБИЈЕ

Пред Вама се налази брошура чија је сврха да прикаже примере добре праксе у укључивању младих у процесе управљања квалитетом ваздуха на локалном нивоу у Србији. Циљ ове брошуре је да укаже на практична решења која се спроводе у Србији са становишта планирања и примене мера за заштиту и унапређења квалитета ваздуха, уз укључивање младих или других актера на локалном нивоу. Намера је да на овај начин подстакнемо и друге општине и градове у Србији да на систематичан и ефикасан начин примене мере и активности у сврху унапређења квалитета ваздуха у својим срединама.

Загађење ваздуха у Србији представља један од најзначајнијих како еколошких питања, тако и питања јавног здравља, о чему говоре подаци Европске агенције за заштиту животне средине, који процењују да у Србији, годишње, услед последица загађења ваздуха, превремено умре скоро 14.373 људи.[1] Партикуларно или честично загађење представља основни извор загађења у Србији, а прекомерни нивои ових емитованих честица у ваздуху, посебно су приметни током зимских месеци.

У Србији, општине и градови, тј. јединице локалне самоуправе, имају кључну улогу у решавању питања загађења ваздуха и праћења и управљања квалитетом ваздуха. Њихова законска обавеза је брига о животној средини, мерење и праћење квалитета ваздуха, објављивање прикупљених података, као и усвајање различитих докумената јавне политике који могу да, на директан или индиректан начин, утичу на унапређење квалитета ваздуха на локалном нивоу. Јавне политике које за тему имају управљање квалитетом ваздуха пре свега се читају у документима као што су програми за заштиту животне средине, планови јавног здравља, програми енергетске ефикасности, као и планови квалитета ваздуха које доносе јединице локалне самоуправе у којима је мерењем утврђено да је ваздух треће категорије. Са друге стране, приметно је да локалним самоуправама у Србији недостају потребни капацитети (технички, људски, финансијски) како би адекватно одговориле на наведене изазове, који се тичу питања управљања квалитетом ваздуха.

Загађење ваздуха уско је повезано са смањењем капацитета плућа, већом подложношћу хроничним болестима и нарушеним когнитивним развојем код деце. Код деце у градским подручјима у Србији јављају и ниже стопе раста у зонама са великим аерозагађењем.

*Према извештају „**Анализа климатске ситуације и њених утицаја на децу у Србији**" из 2021. године, Извор: https://www.unicef.org/*

Упркос нарастајућем броју локалних иницијатива, покрета и пројеката који указују на проблем загађеног ваздуха у Србији расту, видљивости и доступности података и његовим последицама по животну средину и здравље, и даље је присутан низак ниво свести о загађењу ваздуха међу локалним становништвом. Иако питање квалитета ваздуха, из дана у дан постаје све значајније,

1 *Serbia – air pollution country fact sheet — European Environment Agency (europa.eu)*

како у јавности, тако и за доносиоце одлука, потребно је још радити на подизању свести, како би нашло одговарајуће место у јавним политикама на локалном нивоу.

Један од додатних изазова са којима се суочавају локалне самоуправе у Србији јесте недостатак алата, праксе и критеријума за укључивање гласова и потреба младих у јавне политике, те често ова компонента недостаје у процесима креирања политике квалитета ваздуха. Девојчицама и дечацима недостаје знање о загађењу ваздуха и свест о расположивим механизмима за активно учешће у дијалогу са креаторима политика, како би на тај начин могли да остваре своја права на благостање и здраву животну средину.

Ова брошура настала је у оквиру Пројекта *„Школе за бољи квалитет ваздуха: Мониторинг заснован на грађанима, СТЕМ образовање и активизам младих у Србији"*, чији је циљ да ојача свест школске деце, родитеља и наставника о негативном утицају загађења ваздуха, нивоима загађења ваздуха и његовим штетним ефектима на здравље.

Пројекат *„Школе за бољи квалитет ваздуха"* спроводи се у 15 одабраних градова и општина[2] који припадају сливовима реке Дрине и Западне Мораве како би се повећала информисаност о статусу загађења ваздуха и допринело стварању погодног окружења за партиципативно доношење локалних политика, буџета и програма, уз учешће младих.

Пројекат финансира УНИЦЕФ Србија, уз подршку Владе Краљевине Норвешке, а спроводи Стална конференција градова и општина - Савез градова и општина Србије (СКГО), чији је циљ да пружа подршку локалним властима и њиховим напорима да изграде свој правни, финансијски и функционални капацитет, као и да заступа интересе, пружа висококвалитетне услуге и подржава развој и унапређење локалне самоуправе кроз заједничко деловање чланства, у складу са европским стандардима.

С обзиром да није било могуће радити са свим локалним самоуправама у Србији пројекат *„Школе за бољи квалитет ваздуха"* се концентрисао на одређен број градова и општина, географски концентрисаним

Основна школа Вук Караџић у Лозници – једна од 46 школа је у Србији која је добила сензоре за мерење квалитета ваздуха

2 Бајина Башта, Лозница, Косјерић, Ужице, Прибој, Краљево, Крушевац, Чачак, Богатић, Прибој, Пријепоље, Нови Пазар, Рашка, Нова Варош, Осечина.

у оквиру речних сливова. Овакав приступ примењен је уз сагледавања шире слике проблема загађења ваздуха и заштите животне средине кроз призму речних сливова као географских целина.

На основу речних сливова у Србији су формиране међуопштинске структуре, са циљем да се припадајуће јединице локалних самоуправа баве заједничким хитним питањима и претњама на ефикаснији и делотворан начин. Тренутно постоје две такве структуре које окупљају локалне самоуправе у сливовима река Дрине и Западне Мораве, и које по дефиницији на овај начин имају више капацитета него појединачно да се баве питањима и опасностима које прелазе административне границе, што загађење ваздуха свакако јесте. Ове структуре представљају платформу за даље умрежавање и укључивање различитих друштвених група, укључујући младе, као и за спровођење активности усмерених на подизање свести, побољшање локалних политика и последично побољшање квалитета ваздуха.

Пројекат „***Школе за бољи квалитет ваздуха***" подстакао је дијалог у друштву о квалитету ваздуха и утицају загађења и климатских промена на здравље и добробит деце и младих. Пројекат је омогућио да се деца и млади боље упознају са питањем квалитета ваздуха у својој локалној заједници и то у одабраних 15 јединица локалне самоуправе, у сливу река Дрине и Западне Мораве. Поред тога, током Пројекта је подстакнуто стварање повољног окружења које води променама у локалној политици, буџету и програмима заштите животне средине, укључујући и очување квалитета ваздуха, уз учешће младих и уз давање приоритета најбољем интересу деце.

Пројекат је омогућио школама и наставницима нове приступе еколошким темама кроз СТЕМ наставу, а локалним самоуправама подршку за побољшање јавне политике и акција у вези са загађењем ваздуха. За потребе развијања функционалних знања о штетним последицама загађења ваздуха и значају очувања животне средине 46 школа у Србији добило је комплете помоћних наставних средстава за реализацију наставе СТЕМ предмета. Користећи ова наставна средства ученици врше испитивања и изводе експерименте комбинујући знања из различитих предмета. До сада је преко 13.000 школске деце и 350 наставника уз помоћ ових средстава учествовало у реализацији школских пројеката на тему квалитета ваздуха и заштите животне средине у оквиру СТЕМ предмета, и то у основним школама (5. до 8. разреда) и средњим школама (гимназије и средње стручне школе).

ШКОЛЕ ЗА БОЉИ КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА

- ***46** школа добило уређаје са low-cost сензорима за мерење квалитета ваздуха*
- ***13.000** школске деце учествовало је у едукативним програмима на тему квалитета ваздуха и заштите животне средине*
- ***350** наставника унапредило је своја знања на тему квалитета ваздуха*
- ***15** јединица локалне самоуправе учествовало је у Пројекту*
- ***3** ЈЛС добиле су директну техничку подршку*
- *Представници младих директно су учествовали у ревизији Плана квалитета ваздуха у граду Ужицу и изради Краткорочног акционог план квалитета ваздуха*
- *Млади дали свој допринос за израду Програма Енергетске ефикасности општине Прибој*

Као подршка дигиталном учењу за ученике и наставнике креирани су интердисциплинарни СТЕМ онлајн курсеви на тему загађења ваздуха, 2 за основну школу и 1 за средњу. Курсеви су бесплатни и доступни на интернет страници организације „Петља" и, засновани су на званичним програмима наставе и учења, могу се користити као интегрални део наставе, али их ученици могу и самостално пролазити.

Такође, у оквиру пројекта, млади су, кроз рад са менторима, радионице и повезивање са омладинским активистима у земљи и свету унапредили своја знања и вештине за активно учешће у доношењу одлука и планирања у области унапређења квалитета ваздуха. Осим тога постављањем економичних мерача квалитета ваздуха, који пре свега бележе концентрације ПМ честица у ваздуху, ученици и наставници ових школа су добили могућност да, преко онлајн платформе *www.decazavazduh.rs* прате ове параметре у свом окружењу у реалном времену.

Три локалне самоуправе су добиле директну техничку подршку за израду докумената јавне политике чији је циљ унапређење квалитета ваздуха, унапређење заштите животне средине и здравља, а уз допринос младих. Пројекат је посредовао у организацији низа консултативних састанака са младима и представницима јединица локалне самоуправе, са циљем да се укаже на значај учешћа младих и да се омогући да њихови проритети и потребе буду изнети и узети у обзир у процесима планирања и усвајања јавних политика.

Пројекат је, кроз овај процес, показао је да су градови и општине спремни да подрже учешће младих у доношењу јавних политика, с једне стране, док млади с друге стране стичу конкретна знања о проблематици квалитета ваздуха и вештине потребне за укључивање у дијалог са јавним властима, као што су критичко мишљење, јасно формулисање ставова и постизање договора путем консензуса. Да би подстакли изградњу капацитета младих за њихово активно учешће у креирању локалних и националних политика у вези са климатским променама и квалитетом ваздуха УНИЦЕФ и Краљевина Норвешка подржали су оснивање неформалне групе *„Youth4Air"* амбасадора, која је објединила 40 будућих младих лидера, укључујући и младе из осетљивих група. Формирање групе младих лидера омогућило је учешће младих у даљим заговарачким активностима у земљи и пружиће садржај и ресурсе за учешће у међународним конференцијама.

УНИЦЕФ је у сарадњи са партнерским омладинскима организацијама у претходних годину и по дана одржао директне консултације о квалитету ваздуха у Србији са 900 младих окупљених око иницијативе *„Youth4Air"* у 20 градова у Србији, са циљем израде аутентичних препорука који млади упућују доносиоцима одлука. Резултат тог процеса је ***„Прва омладинска декларација о квалитету ваздуха у Србији"***. Овом декларацијом млади су желели да изразе своје ставове и да пренесу оптимизам доносиоцима одлука на свим нивоима. Њихова порука је да је побољшање квалитета ваздуха могуће и да млади треба да буду део тог процеса. Поред тога, Декларација је платформа разумљива младим људима и адолесцентима и представља позив на акцију у области климатских промена и квалитета ваздуха. Декларација је представљена јавности у априлу ове године.

Ова брошура има за циљ да прикаже два различита примера добре праксе која су примењена током реализације Пројекта „Школе за бољи квалитет ваздуха" а тичу се планирања и реализације мера за унапређење квалитета ваздуха у Србији. Примери представљају планирање јавне политике унапређења квалитета ваздуха уз активно учешће младих.

Пример града Ужица наглашава важност активног укључивања младих у процес припреме локалних политика квалитета ваздуха од самог почетка овог процеса и приступ „учења кроз праксу", те укључивања и других интересних група и покретања поступка јавних консултација са грађанима и грађанкама у изради јавне политике.

Пример општине Прибој приказује тежњу ка стратешким заокретом у примени локалне енергетске политике. Ова идеја подразумева спровођење мера и активности које имају за циљ побољшање квалитета ваздуха, док укључивање младих, као једне од носилаца будућег развоја општине Прибој представља значајан корак напред у овим процесима.

Скуп „Да учимо пуним плућима" одржан је у оквиру Пројекта „Школе за бољи квалитет ваздуха" у Ужицу, 26. априла 2023. године.

ДА УЧИМО ПУНИМ ПЛУЋИМА

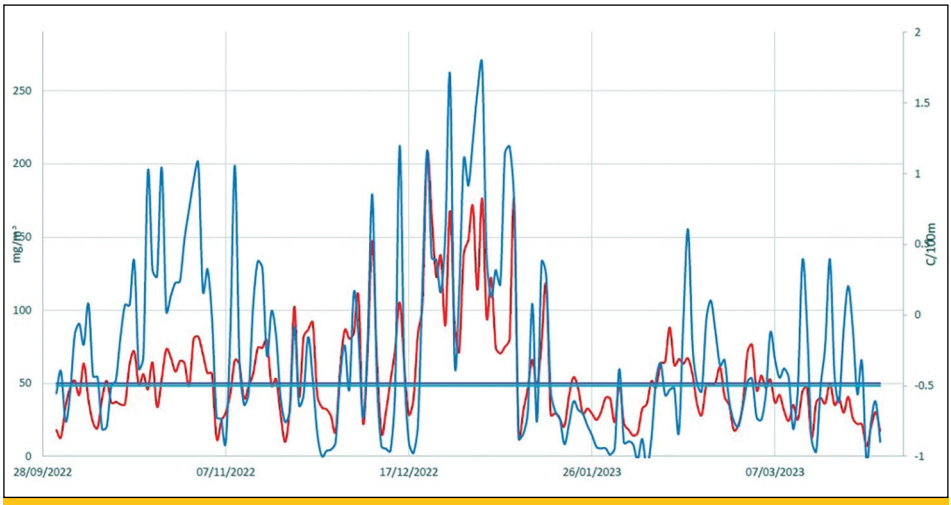
ШКОЛЕ ЗА БОЉИ КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА

АКТИВНОСТИ МЛАДИХ ЗА БОЉИ КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА У УЖИЦУ

Највећи еколошки проблем са којим се последњих година суочавају грађани и грађанке у Ужицу је прекомерно загађење ваздуха, које је нарочито изражено у зимском периоду. Простор повећаног загађења ваздуха представља уже градско подручје. То је простор интензивног одвијања саобраћаја, првенствено због дневних миграција становништва ради одласка на посао, у школу и/или на факултет, куповину, обзиром да се већина институција налази управо у овом подручју. Због велике густине насељености и близине објеката привреде, подручје је изложено и загађењу из стационарних извора (велики број индивидуалних ложишта и котларница, индустријска постројења).

Сама конфигурација терена урбаног подручја Ужица, које се налази у котлини, а карактеришу је специфични ветрови, архитектура урбаног језгра са доминантним високим зградама и околна брда, утичу

Корелација концентрација ПМ10 са температурним инверзијама – мерно место библиотека

на специфичне микроклиматске услове и стање квалитета ваздуха, те управо услед овакве конфигурације терена током зиме долази до температурних инверзија које онемогућавају вертикалну циркулацију ваздуха. Сви загађивачи се акумулирају у нижим слојевима, што доводи до епизода високог загађења ваздуха, углавном током грејне сезоне када концентрација загађујућих материја често достиже веома високе вредности на локалном нивоу. Веза између периода са појавом температурне инверзије у урбаном делу Ужица и епизода са повећаним концентрацијама загађујућих материја, пре свега ПМ честицама, доказана је кроз студију случаја „Температурне инверзије и аерозагађење у Ужицу у периоду октобар 2022 – март 2023", која је припремљена у оквиру пројекта „Школе за бољи квалитет ваздуха", а послужила је и као део аналитичке основе за ажурирање Плана квалитета ваздуха града Ужица.

Неповољном квалитету ваздуха додатно доприноси и сама урбана структура Ужица, са израженим ефектима топлотних острва (неповољан однос изграђености и зелених површина, запуштеност урбаних површина, недостатак дрвореда, непостојање мреже зелених површина), и појаве ткз „кањона улица" где се јављају потешкоће са циркулацијом ваздуха које погодују већим концентрацијама загађујућих материја.

На основу увида и процене важећих докумената јавних политика града Ужица, може се закључити да питање квалитета ваздуха представља приоритет у планирању и спровођењу локалне политике заштите животне средине и енергетике.

Град Ужице једна је од ретких локалних самоуправа која је препознала проблем загађења ваздуха и започела са активним и системским спровођењем мера локалне енергетске и еколошке политике са циљем унапређења квалитета ваздуха.

Од 2015. године, у Ужицу је преко 2.000 домаћинстава добило субвенције за енергетску санацију која укључује замену столарије, спољну или кровну изолацију и замену котлова са фосилних горива на еколошки прихватљивија.

Мониторинг квалитета ваздуха у Ужицу врши се систематским праћењем стања животне средине, вредности индикатора, односно негативних утицаја на животну средину преко мреже мерних места, и према прописаној методологији. Прате се сумпор-диоксид, оксиди азота, чађ и укупне таложне материје и суспендоване честице.

План квалитета ваздуха, као инструмент јавне политике за планирање и заштиту ваздуха, доноси се у циљу очувања и побољшања квалитета ваздуха и избегавања, спречавања или смањења штетних последица по здравље људи и/или животну средину. Град Ужице је међу првим ЈЛС у Србији израдио и усвојио План квалитета 4. фебруара 2020. године. План обухвата све главне загађујуће материје и главне изворе загађивања ваздуха, као и мере које ће се предузети у циљу спречавања или смањења загађења и побољшања квалитета ваздуха.

План представља основни документ за управљање квалитетом ваздуха на локалном нивоу којим се омогућава практично и конкретно решавање проблема квалитета амбијенталног ваздуха у зонама и агломерацијама, са циљем да се достигну утврђене граничне, односно циљне вредности у прописаним роковима. План садржи и специфичне мере намењене заштити осетљивих група становништва, посебно деце.

Посебно је важно истаћи ***активности града Ужица на бољем информисању грађана и повећање транспарентности о резултатима мониторинга квалитета ваздуха***. Подаци о квалитету ваздуха доступни су преко посебног банера на сајту града Ужица[3] као и на сајту Завода за јавно здравље Ужице и то како из локалне мреже тако и са аутоматске мерне станице.[4] Град Ужице поставио је и дисплеј на главном градском тргу где се 24 часа дневно емитују подаци о квалитету ваздуха.

Кључни актери у спровођењу локалне политике унапређења квалитета ваздуха су представници локалне самоуправе, пре свега Одељење за заштиту животне средине и одрживи развој града Ужица која обавља послове у вези спровођења закона и других прописа у области заштите животне средине, укључујући и управљање квалитетом ваздуха.

Град Ужице једна је од првих ЈЛС у Србији која је донирала замену неефикасних ложних уређаја за социјално угрожено становништво

3 *За чистији ваздух мог града – Град Ужице (uzice.rs)*
4 *Завод за јавно здравље Ужице (zavodue.org.rs)*

Град Ужице је у последњих 8 година, а посебно од доношења првог Плана квалитета ваздуха спровео низ мера за смањење загађења ваздуха, укључујући конверзију система грејања у јавним објектима, повећање енергетске ефикасности у приватним кућама, као и мере превенције и спречавања потенцијалних извора загађења (чишћење димњака, прикупљање пепела, итд).

Млади и управљање квалитетом ваздуха у Ужицу

Град Ужице је започео процес ревизије Плана квалитета ваздуха за период 2023-2027. године у јануару. Имајући у виду препознату потребу да ставови, сугестије и приоритети младих буду интегрисани у овај документ јавне политике, осмишљен је низ мера и активности са циљем активнијег учешћа младих у овом процесу. Поред активности које су имале за циљ едукацију младих о питањима квалитета ваздуха (одржавање семинара, билатерални састанци са представницима младих и образовање едукатора), град Ужице је младе, директно укључио у планирање мера за смањење загађења ваздуха, као анкетаре на терену за прикупљање информација и ставова грађана о мерама унапређења квалитета ваздуха у граду Ужицу.

Овај процес представља преседан у креирању јавних политика услед чињенице да су млади, прво у директној комуникацији са представницима града Ужица имали прилику да добију информације, знања, податке и да им буду предочени проблеми са којима се суочавају грађани Ужица када је у питању квалитет ваздуха. Млади су током овог процеса износили своје сугестије и виђења, као и ставове по питању досадашњег и будућег рада Града Ужица, те сугестија о могућим новим или унапређеним мерама за унапређења квалитета ваздуха. Посебно је значајан даљи директан рад младих на терену, као анктера, где су млади у непосредној комуникацији са грађанима о питањима заштите животне средине и квалитета ваздуха имали прилике да се додатно информишу, али и и охрабре за даље сличне активности. Овај процес допринео је активнијем укључивању како младих, тако и грађана у даље планирање локалних политика квалитета ваздуха и животне средине. Сходно томе, учешће младих наставља се и у наредном периоду, приликом доношења Локалног плана управљања отпадом у граду Ужицу.

КЉУЧНЕ АКТИВНОСТИ ЗА УКЉУЧИВАЊЕ МЛАДИХ У ПЛАНИРАЊЕ КВАЛИТЕТА ВАЗДУХА У УЖИЦУ

- *Креирање анкете о ставовима грађана Ужица о стању у животној средини, начинима грејања и коришћењу енергије у домаћинствима у сарадњи са Канцеларијом за младе града Ужица*
- *Едукација анкетара (представници младих) за испитивање ставова грађана*
- *Обилазак терена од стране представника/ца младих (преко 300 домаћинстава обухваћено анкетом)*
- *Обрада података и резултата анкете, представљање анкете заинтересованим грађанима*
- *Укључивање младих у рад Радне групе за ревизију Плана квалитета ваздуха града Ужица*
- *Сарадња са Канцеларијом за младе и другим организацијама које окупљају младе на локалу*

Обука анкетара (представника младих) у граду Ужицу за испитивање потреба грађана о квалитету ваздуха

На јавном скупу, 2. јуна, град Ужице је започео и званично процес консултација са грађанима у оквиру припреме Плана квалитета ваздуха. Представљени су резултати и налази анкете коју су радили млади, а грађани су у директној комуникацији са представницима града Ужица и креаторима политика да изнесу своје предлоге и сугестије о потенцијалним мерама и активностима које би град Ужице могао да спроведе у циљу даљег унапређења квалитета ваздуха. Важно је напоменути да су млади у овом процесу не само добили прилику за директно учешће, већ су били и кључна карика за повезивање и укључивање других грађана у процес планирања квалитета ваздуха, што је изузетно важно са становишта директног учешћа грађана у неким од мера унапређења квалитета ваздуха.

Овај процес показао је велико интересовање грађана за креирање јавних политика, постојање свести о проблему али и делимично незнање и неповерење у мере и активности које спроводи град Ужице. На овај начин тј. укључивањем и младих, као и грађана и цивилног сектора у процес планирања, град Ужице је начинио важан искорак у даљој изградњи поверења, мотивацији грађана да се активније укључе и заједно раде на решавању овог питања, као и на спремности да усвоји и ангажује све важне актере, а пре свега младе у креирање политике квалитета ваздуха.

Као пример добре праксе и успешности овог процеса у Ужицу може се навести с једне стране препознатљивост у раду Одељења за одрживи развој и заштиту животне средине и његових сарадница и сарадника на решавању питања квалитета ваздуха, као и спремност и отвореност да у планирање укључе друге интересне групе, а посебно младе. Овај корак начињен је уз помоћ дигиталне платформе U-Report, уз подршку волонтера Канцеларије за младе из Ужица. Наиме, 1.700 младих је добило прилику да, кроз онлине анкету искаже своја мишљења о квалитету ваздуха у Ужицу и потенцијалним мерама за његово унапређење.[5] Овакав, партиципативан начин планирања јавне политике квалитета ваздуха управо представља пример којим се омогућава препознавање потреба и интереса свих грађана, укључујући и младе, приликом планирања акција, а истовремено повећава њихова мотивација да активно учествују у планираним мерама (путем нпр. енергетске обнове својих домаћинстава: заменом ложишта, побољшањем енергетске ефикасности, смањењем коришћења фосилних горива итд). С друге стране, посвећеност и позиција Канцеларије за младе Ужица, и проактивност њихових волонтера за питања ваздуха и животне средине обезбедила су њихово активно учешће у процесу израде јавне политике, и допринос процесу, информисању грађана планирању конкретних мера смањења загађења ваздуха.

Састанци младих о сугестијама и предлозима за унапређење квалитета вадзуха у Ужицу

5 *U-Report Srbija (ureport.in)*

ДА УЧИМО ПУНИМ ПЛУЋИМА

ШКОЛЕ ЗА БОЉИ КВАЛИТЕТ ВАЗДУХА

СТУДИЈА СЛУЧАЈА ОПШТИНА ПРИБОЈ

Ваздух у Прибоју

Квалитет ваздуха у Прибоју прати и анализира Завод за јавно здравље Ужице. На једином мерном месту у Прибоју се на дневном нивоу очитавају параметри три загађујуће материје: чађи, сумпор диоксида и азот диоксида. Једино мерно место квалитета ваздуха, у општини Прибој, налази код стоматолошке амбуланте у Старом Прибоју.

Аерозагађење у Прибоју је нешто мање изражено него у другим урбаним центрима у региону, с обзиром да средње годишње концентрације сумпор диоксида и азотних оксида не прелазе граничне вредности. Ипак, у последњих неколико

година, током грејне сезоне, бележен је повећан број дана у години са измереним количинама чађи изнад граничне вредности, до то није било могуће констатовати за ПМ10 и ПМ2,5 честице, с обзиром да се на мерној станици у Прибоју ови параметри не мере. Узроци повећане количине чађи у ваздуху током зимских месеци могу се приписати грејању на чврста и фосилна горива у индивидуалним ложиштима, као и слаба природна покретљивост ваздуха, обзиром да се Прибој налази у котлини, али и метеоролошким приликама, односно температурној инверзији.[6]

Иако није у обавези према Закону да доноси и спроводи План квалитета ваздуха, општина Прибој јасно је доказала своје опредељење ка одрживој климатској и енергетској политици започевши са енергетском транзицијом још 2015. године, јасним заокретом ка обновљивим изворима енергије, тј. одлуком да замени фосилна горива у својим јавним објектима и унапреди енергетску ефикасност у јавним зградама и системима даљинског грејања. Општина Прибој приступила је Повељи градоначелника[7] у децембру 2018. године, а током 2019. године урађена је енергетска санација 3 јавна објекта предшколске установе „Невен" у старом делу града (са уградњом система за грејање на пелет), као и две школе у новом делу града које су прикључене на нову топлану на дрвну сечку снаге 1,8 MW. Изграђена је нова котларница на пелет, уз помоћ које се греју јавне установе: дечији вртић, основна школа, дом културе, музеј, зграде Општинске управе, туристичке организације и инспектората. Нова градска топлана снаге 8 MW, која као основно гориво користи дрвну сечку пуштена је у рад у октобру 2021. године, непосредно пред почетак грејне сезоне.

Унапређење квалитета ваздуха у општини Прибој реализује се планирањем и спровођењем мера на унапређењу енергетске ефикасности и замене фосилних горива у системима за грејање које се спроводе од 2016. године.

Општина Прибој ушла је у поступак енергетске санације приватних стамбених зграда, посебно оних прикључених на систем даљинског грејања, где

6 *http://www.priboj.rs/docs/plan_razvoja_opstine_Priboj_2022-2028.pdf*

7 Повеља Градоначелника је велика европска иницијатива за ангажовање локалних самоуправа на достизању циљева које је ЕУ поставила до 2020. године пакетом мера из области енергетике и акције борбе са климатским променама, кроз смањење емисије штетних гасова на својим територијама за најмање 20%, спровођењем локалних Енергетских акционих планова и повећањем употребе и производње обновљиве тзв. „чисте" енергије.

станари добијају и до 80% вредности изградње потпуно нових фасада са изолацијом. Такође, од 2021. године, започет је програм помоћи домаћинствима у виду субвенција за енергетску санацију индивидуалних кућа, које су условљене набавком енергетски ефикасних индивидуалних уређаја за грејање. Овај програм, поред помоћи грађанима за замену индивидуалних ложишта, обухвата и помоћ грађанима приликом санације стамбених објеката ради унапређења енергетске ефикасности заменом столарије или унапређењем фасаде, као и за набавку и инсталацију соларних панела тј. уградњу соларних електрана на крововима индивидуалних домаћинстава.

Кључне активности за укључивање младих у планирање квалитета ваздуха у Прибоју

- ✔ *Мобилисање и обавештавање младих у Прибоју о стању у животној средини, начинима грејања и коришћењу енергије у домаћинствима у сарадњи са Канцеларијом за младе општине Прибој*
- ✔ *Укључивање и сагледавање ставова, мишљења и предлога младих за планирање квалитета ваздуха у општини Прибој*
- ✔ *Укључивање младих у раду на планирању и изради Програма енергетске ефикасности општине Прибој*

Општина Прибој је у као један од развојних праваца у Плану развоја[8] препознала управо развој који се заснива на инклузији и креирању шанси за младе, све са циљем њиховог останка у Прибоју и спречавања даљег исељавања младих из Прибоја. С тим у вези дефинисан је и ***развојни циљ 3.1. Стварање услова за останак младих и унапређење предузетништва младих***. Овај циљ фокусира се на мере којима се омогућава отклањање могућих потешкоћа са којима се суочавају млади приликом ступања на тржиште рада по завршетку образовања, прецизније недостатак вештина које могу да олакшају младим људима сналажење у модерном и динамичном свету пословних могућности.

Млади и управљање квалитетом ваздуха у Прибоју

Кључни проблеми са којима се млади сусрећу укључују ограничен приступ квалитетним услугама каријерног вођења, које би им помогле да стекну вештине управљања каријером, недостатак координације и сарадње између кључних заинтересованих страна, ограничен приступ поузданим информацијама у вези са каријером, недостатак квалитетних радних пракси, и недовољно обука за развијање вештина запошљивости. У односу на то дефинисане су мере за унапређење положаја и услова за останак младих:

- ✓ Израда стратегије и акционог плана за младе
- ✓ Едукација, подстицање, информисање, промовисање и подршка предузетништва код младих
- ✓ Унапређење културних и спортских садржаја и инфраструктуре
- ✓ Подстицање иновативних пројекта и промоција науке међу младима

8 *https://www.priboj.rs/docs/plan_razvoja_opstine_Priboj_2022-2028.pdf*

У Прибоју од 2012. године активно функционише Канцеларија за младе (КЗМ) као део општинске управе који је одговоран за спровођење локалне омладинске политике. Канцеларија за младе Прибој недавно је постала чланица Националне канцеларије за младе, а у оквиру ове иницијативе планирана је израда Стратегије за младе за период 2023–2027. и Акционог плана општине Прибој за наредне три године. Одлука о приступању овом процесу донета је почетком септембра 2022. године, а у току је израда овог документа јавне политике којим ће се унапредити положај младих у Прибоју.

Општина Прибој започела је израду Програма енергетске ефикасности за период 2023–2025. године, са циљем да формализује и даље систематизује свој рад на енергетској транзицији и даљем побољшању квалитета ваздуха спровођењем системских и планских мера побољшања енергетске ефикасности у јавним зградама и приватним кућама. Израда Програма омогућила је активно укључивање Канцеларије за младе Прибој, њених волонтера и активиста који су имали прилику да учествују у едукативним и консултативним процесима и допринесу својим идејама могућим мерама, акцијама и програмима енергетске ефикасности и заштите животне средине које ће препознати потребе младих. Планирано је да се у Прибоју, по угледу на Ужице, спроведе досезање и укључивање ставова младих путем U-report платформе, како би млади имали прилику да још активније учествују у креирању јавних политика на локалном нивоу.

Дугогодишњи рад општине Прибој на енергетској транзицији омогућио је да се потребе младих у Прибоју препознају пре свега у најзначајнијем стратешком документу – Плану развоја општине Прибој, а затим и да млади добију прилику да кроз активно учешће у процесу припреме јавне политике унапређења енергетске ефикасности стекну додатно знања о квалитету ваздуха, заштити животне средине, енергетској транзицији, као и да учествују и дају свој допринос у изради Програма енергетске ефикасности. Овај процес представља значајан корак за даље укључивање младих, као носилаца будућег развоја општине Прибој, приликом креирања јавних политика.

